

FEATURES OF THE ORGANIZATION AND ACCOUNTING OF THE ACQUISITION OF MATERIALS

DIANA I. IVANOVA, SLAVENA G. STOYANOVA

ABSTRACT: *Issues related to the accounting of inventories, including the accounting of materials, are widely presented in the specialized accounting literature. They are also presented in the legislation in our country concerning accounting, and in particular in the National Accounting Standards, SS 2 "Accounting for inventories". Knowledge of the mechanisms for acquisition of inventories affects the good organization of the reporting process and is a factor for their management and control.*

KEYWORDS: *materials, organization, reporting*

DOI: <https://doi.org/10.46687/FXRY4281>

ОСОБЕНОСТИ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА И СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА ПРИДОБИВАНЕТО НА МАТЕРИАЛИТЕ*

ДИЯНА И. ИВАНОВА, СЛАВЕНА Г. СТОЯНОВА

АБСТРАКТ: *Въпросите, свързани с отчитането на материалните запаси, включително и счетоводното отчитане на материалите, са широко представени в специализираната литература по счетоводство. Представени са и в нормативната уредба у нас, касаеща счетоводството, и по-конкретно в Национални счетоводни стандарти, СС 2 „Отчитане на стоково-материални запаси”. Познаването на механизмите за придобиване на материалните запаси повлиява добрата организация на отчетния процес и е фактор за тяхното управление и контрол.*

Въведение

В нормативна счетоводна уредба, както у нас (СС 2 „Отчитане на стоково-материални запаси”), така и в международната счетоводна практика (МСС 2 „Материални запаси”) са представени теоретико-приложните аспекти на проблема за отчитането на материалните запаси. Ръководството на всяко предприятие е натоварено и следи доколко ефективно са използвани материалните запаси. В хода на своята дейност предприятията от производствения сектор, а и не само те, произвеждат продукция. Реализирането на производствения цикъл би било невъзможно без наличието на материали за производство.

Счетоводното отчитане на материалите има важно значение – от една страна при формиране на себестойността на произведената продукция, а от друга - се разглежда като основа за вземане на управленски решения, които рефлектират върху достоверността на представяната информация в годишния финансов отчет на предприятието.

Добрата организация на синтетичното и аналитично счетоводно отчитане на материалите повлиява и осигурява необходима информация относно състоянието и движението им.

---

* Настоящата статия е частично финансирана по проект № РД-08-144/01.03.2022 г. на ШУ „Епископ Константин Преславски“

Изложение

Съгласно СС 2 „Отчитане на стоково-материалните запаси“ стоково-материалните запаси са текущи (краткотрайни) материални активи под формата на [4]:

а) материали, придобити главно чрез покупка и предназначени основно за влагане в производствения процес с цел произвеждане на продукция или услуги. Те могат да са обект и на преки продажби, когато това се прецени от предприятието;

б) продукция, създадена в резултат на производствен процес в предприятието и предназначена за продажба;

в) стоки, придобити главно чрез покупка и предназначени за продажба;

г) незавършено производство, представляващо съвкупност от разходи, от които се очаква да се произведе продукция;

д) инвестиция в материален запас - материални активи, придобити за инвестиционни цели, а не за ползване.

От посоченото в стандарта е видно, че материалите са част от стоково-материалните запаси на предприятието. Те са елемент на текущите активи на икономически обособената отчетна единица. Текущите активи са част от активите на предприятието. Те участват в производствения процес, очаква се да бъдат употребени в рамките на нормалния оперативен цикъл на предприятието, формират субстанцията на новосъздадените изделия и услуги и пренасят стойността си изцяло в новосъздадените продукти или услуги [2].

Материалите, като част от материалните запаси на предприятието, са предназначени главно за влагане в производството с цел получаване на продукция. Те участват еднократно във възпроизводствения процес. Пренасят изцяло стойността си като разход в стойността на новосъздадения продукт. Част от тях, по преценка на ръководството на предприятието, могат да се продадат, друга част могат да се ползват за административни цели, а трети - за създаване на търговски вид на продукти [2].

Материалите са много и различни по вид и те нямат еднакво функционално предназначение за създаването на продуктите на труда. Ето защо рационалната организация на счетоводното им отчитане налага те да се групират по съответните признаци [3]. Като класификационни признаци могат да се посочат: в зависимост от това, дали да претърпели промяна, преди да бъдат вложени в дейностите, от гледна точка на функционалното значение и други.

Счетоводното отчитане на материалите се осъществява чрез сметка 302 „Материали“. Сметка 302 „Материали“ е балансова – активна, синтетична, основна сметка, предназначена за отчитане на всички материали в предприятието. Тя се дебитира при увеличение на материалите, а се кредитира при тяхното намаление. Крайното ѝ салдо може да бъде само дебитно, и показва наличните в предприятието материали.

За да се конкретизират счетоводно по функционален признак материалите е необходимо да им бъдат открити и водени сметки с четирицифрен шифър [3], и по-конкретно:

3021 „Основни материали“;

3022 „Спомагателни материали“;

3023 „Резервни части“;

3024 „Горивни материали“;

3025 „Образци, модели, опитни инсталации и други“;

3026 „Амбалажни материали“;

3027 „Материали на път“;

3028 „Материали за преработка“;

3029 „Други материали”.

Различните предприятия, при създаване на индивидуалния си сметкоплан, могат да посочат присъщите им сметки, като заменят посочените в списъка по-горе сметки с подходящо наименование. При производствените предприятия е възможно да се разкрият и сметки с петцифрен шифър.

Аналитичното отчитане към сметка „Материали” би могло да се организира по видове (позиции), по местонахождение, по материалноотговорни лица, по количество, цена и стойност. Списъкът с аналитични признаци би могъл да се разшири, особено в условия на автоматизирана обработка на счетоводната информация, в зависимост от информационните потребности на ръководството на предприятието от отчетна информация. Различна по степен на детайлизация на информацията за материалите (както в натурално, така и в стойностно изражение) предполага посоченото да се отрази в конкретната аналитична сметка, водена към синтетична сметка „Материали”. Отчетността на аналитично ниво към с/ка 302 „Материали” може да се води по следния начин (Таблица 1) [1]:

Таблица 1

**Синтетична сметка „Материали”
Аналитична сметка.....(наименование на материала).....**

Счет. статия		Съдържание на операцията	Мярка	Цена	Приход		Разход		Остатък	
номер	дата				количество	стойност	количество	стойност	количество	стойност

За организиране на аналитичното отчитане на материалите би могла да се използва класификация според физическите и химическите им свойства, въз основа на които се съставя номенклатура на всички материали с които разполага предприятието. Така всеки един вид материал получава номенклатурен номер, който е основа за индивидуално (аналитично) отчитане.

Предприятията могат да имат също наличности на материали, които са чужди - на други контрагенти, като например на държавен резерв за съхранение, на ишлемедатели за преработка и други. Те не трябва да се отчитат чрез сметка 302 „Материали”, а чрез задбалансови сметки 913 „Чужди материални активи” и 999 „Други сметки за условни пасиви” [3].

Придобиването на материалите се свързва обикновено с тяхната доставка. Доставката на материалите може да се извърши както от търговската мрежа на дребно, така и от производствени предприятия, които произвеждат такива материали или с посредничеството на търговско предприятие.

Материалите се придобиват многократно. До известна степен това може да се третира като непрекъснат процес. За тази цел е необходимо добре да се организира счетоводно - отчетния процес. Той ще зависи от избора на счетоводната политика по отношение на използваните счетоводни сметки. Придобиването на материали може да се осъществи по различен начин. По-често срещани възможности са следните: покупка (доставка), безвъзмездно придобиване, на база апортна вноска от съдружник, при установен излишък на база проведена инвентаризация, от бракуване и ликвидация на дълготрайни материални активи.

Една от възможностите за счетоводно отразяване на доставянето на материали е чрез използването на сметка 301 „Доставки” - калкулационна сметка, служеща за установяване на цената на придобиване на доставяните материали. Посочената сметка може и да не се използва в случай, че по дебита на сметка 302 „Материали” би могло да се формира цена на придобиване.

Възможно е материалите да са продукт от собствено производство. За заприходени (по себестойност) материали се съставя счетоводна статия, при която разходите натрупани за производство се кредитират и образуват себестойността материалите.

Възможни са случаи на безвъзмездно получаване на материали от други физически и юридически лица (чрез дарение или целево финансиране). В този случай те се оценяват и се заприхождат в складовете по справедлива (пазарна) стойност. Операцията се отразява чрез сметка 709 „Други приходи от дейността”. Възможно е използването и на сметка 754 „Финансиране на текущата дейност“.

Материалите могат да бъдат придобити още при ликвидиране или разкомплектоване на дълготрайни материални активи. Оценката, по която следва да бъдат заприходени в склада на предприятието, е справедливата им стойност.

Материалите могат да се получат и за сметка на записани дялови вноски при учредяване на предприятието или при разширяване на дейността му.

Установените при инвентаризация некомпенсирани излишъци на материалите се отчитат съгласно Закона за счетоводството и СС 2 по справедлива цена, която е пазарната им цена в момента на извършване на инвентаризацията. Излишъците се третираат като приход от обичайната дейност на предприятието.

В случай, че доставените материали не се заприходят в склада, а директно се отчетат като разход, задълженията към доставчика се отнасят направо към „Разходи за материали”.

Възможни са случаи, при които доставката на материали да не бъде оформена с необходимите документи. Те се оценяват по евентуални продажни цени или по цени от минали доставки. В този случай се съставя документ - Протокол за приемане на стоково-материални запаси без фактура. Когато се получи фактурата от доставчика, е възможно цената, по която са заприходени материалите да съвпада с тази във фактурата. При това положение не се съставя сторнировъчна счетоводна статия. Ако доставката е извършена на основание данъчна фактура следва да се отрази по счетоводен път начисленият ДДС.

При различие в цената, по която материалите са заприходени и цената, отразена във фактурата, следва да се състави сторнировъчна счетоводна статия.

Доставка, която към края на отчетния период не е завършила или т.нар. материали на път, е друга възможност за придобиване на материали. В този случай следва да се даде счетоводен израз на активите, които не са получени в предприятието. Това става в края на отчетния период. В началото на следващия отчетен период се съставя сторнировъчна счетоводна статия.

Във връзка с придобиването на материали следва да се отбележи, че включеният в данъчните фактури ДДС се отчита своевременно, при тяхното получаване. Тези фактури се завеждат в регистър - Дневника за покупките за периода, през който са получени. При получаване материалите се осчетоводяват по обичайния начин.

Ако се установят количествени или качествени различия между получените материали и данните, посочени във фактурата на доставчика, те се документират с Акт за различия при приемане на стоково-материални запаси, въз основа на който се отправят рекламации към доставчика. За целта се дебитират реално получените материали, ДДС (с

размер посочен във фактурата) и сметка 441 "Вземания по рекламации" (със стойността на липсата).

След признаване на рекламацията от страна на доставчика на основание на полученото от него данъчно кредитно известие се сторнира частта от ползвания данъчен кредит, падащ се на липсващите материали. Това се прави като се сторнира статията за отправената рекламация.

Тези записвания се правят, когато е преведена дължимата сума по фактурата на доставчика. Ако плащането не се е осъществило, се прави сторнировъчно записване, при което с размера на признатата рекламация се дебитира сметка 441 "Вземания по рекламации" и "Начислен данък за покупките" (с размера приспадащият се данъчен кредит), а по кредита се отразява задължението към доставчика.

При отказ на доставчика да признае рекламацията се завежда дело срещу него. В размера на иска се включват и направените от предприятието разходи по делото.

Когато съдът признае съдебния иск в полза на ищеца "Вземанията по съдебни спорове" се отнасят в "Присъдени вземания".

В случаите на отхвърляне на съдебния иск от страна на съда цялата сума се отнася към други разходи.

Възможен е и трети вариант, при който съдът да признае част от предявения от страна на предприятието иск, като признатата сума се отнася към "Присъдени вземания", а непризнатата сума се отчита в текущи разходи.

От гледна точка на счетоводното отчитане на придобиването на материали в предприятието е важно да се отбележи, че проблеми могат да възникнат на организационно равнище. Причина за това е видовото разнообразие, широката гама на използваните материали в предприятията.

Чуждите материали, които се съхраняват в предприятието се отчитат задбалансово.

Заклучение

Всяко предприятие само определя реда и начина на отчитане на материалите си. При организация на отчетния процес следва да се вземат под внимание акцентите, представени в приложимите счетоводни стандарти, както и счетоводната политика на предприятието. Елемент на счетоводна му политика е и избора на аналитичност към съответната синтетична сметка, служеща за отчитане на материалите.

Проблемите при счетоводното отчитане на материалите се обуславят от голямото видово различие на отчетните обекти, големия брой на доставчици, подотчетни и материалноотговорни лица.

В резултат на текущото счетоводно отчитане на материалите се дава текуща и периодична информация в синтетичен и аналитичен аспект, което задоволява нуждите на ръководството на предприятието и предопределя вземането на правилни управленски решения. Огромно значение в това отношение е вярното и точно представяне на информацията в счетоводните отчети.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Александров С., Стоянова, С. Счетоводство – част първа, Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, Шумен, 2012
- [2] Александров, С., Стоянова, С. Счетоводство – част втора, Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, Шумен, 2013
- [3] Душанов, И., Димитров, М. Курс по счетоводство на предприятието, Ромина, 2008

- [4] СС 2 Отчитане на стоково-материалните запаси, Обн. ДВ. бр. 30 от 7.04.2005 г., изм. ДВ. бр. 86 от 26.10.2007